

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Харитонов Євген Олегович

д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,

Заслужений діяч науки та техніки України,

зав. кафедрою цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ВЛАСНОСТІ НА РЕЧІ, ЯКІ Є РЕЗУЛЬТАТОМ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМА КОРЕЛЯЦІЇ

В умовах розбудови інформаційного суспільства суттєво зростає значення забезпечення ефективного всебічного юридичного захисту прав авторів (суб'єктів інтелектуальної, творчої діяльності). Відтак постає проблема кореляції загальних та спеціальних засобів правового захисту у цій галузі, зокрема, речово-правових, зобов'язально-правових та спеціальних «інтелектуалістських».

При спробах розв'язання цієї проблеми на підставі положень чинного вітчизняного цивільного відправним моментом є врахування визначеного ст. 419 ЦК України співвідношення «права інтелектуальної власності та права власності». Концепція Цивільного кодексу з цього питання передбачає, що право інтелектуальної власності та право власності на річ розглядаються, як такі, що не залежать одне від одного. Звідси впливають два важливих правила щодо динаміки правовідносин у цій сфері: 1) перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ; 2) перехід права на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

Таке визначення співвідношення названих прав ґрунтується на тому загальному посиленні, що суб'єктивне право на результати інтелектуальної, творчої діяльності є абсолютним правом, котре забезпечує панування над результатом інтелектуальної діяльності, яке здійснюється шляхом реалізації наданих законом низки майнових та особистих немайнових правоможностей. Таким чином, суб'єктивне право інтелектуальної власності є категорією, подібною за назвою, але у підсумку такою, що розуміється, як відмінна за сутністю від суб'єктивного права

власності на речі. Хоча те і те, й інше можна визначити, як панування особи над річчю, але між цими правовими інститутами вбачають істотні відмінності, зумовлені відмінностями об'єктів.

Так, зазначається, що об'єктом права власності є речі, локалізовані в просторі; право власності є регулятором фізичного панування над річчю, відокремленні однієї речі від інших речей. Натомість, об'єктом права інтелектуальної власності вважають результати творчої діяльності, які є нематеріальними, а тому не обмеженими в просторі. Цим обґрунтовується доцільність окремого регулювання відносин власності та інтелектуальної власності: у першому випадку спрямованість є позитивною, а в другому – негативною. На такому посиленні базується висновок, що право власності спрямоване на забезпечення панування над річчю; заборона втручання третіх осіб у процесі реалізації цього права має додатковий, забезпечувальний характер, тоді як виключні права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, передусім, забезпечуються відстороненням кожної іншої особи від незаконного їхнього використання. Від права власності на речі право інтелектуальної власності відрізняється також особливостями способів набуття та припинення прав на результати інтелектуальної діяльності. Крім того, строк дії виключних прав інтелектуальної власності обмежений законодавством, тоді як визначальною рисою права власності є його безстроковість. Права інтелектуальної власності обмежені також у просторі, набуваючи захисту на підставі національного законодавства та міжнародних договорів. До того ж, вони є поєднанням майнових та особистих немайнових правоможностей, що пов'язані одне з одним і не завжди можуть бути відокремлені одне від одного [1].

Практичним результатом такого концептуального підходу стало встановлення у вітчизняному законодавстві специфічних засад захисту прав інтелектуальної власності від порушень.

Так, ст. 432 ЦК України встановлює, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 ЦК України. Для захисту права інтелектуальної власності судом можуть бути застосовані такі загальні способи захисту, як: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дій, які порушують право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення права; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Авто-

номної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Разом із тим, суд може використати спеціальні способи захисту права інтелектуальної власності: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності (контрафактних виробів); 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності; 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Аналіз загальних та спеціальних способів захисту права інтелектуальної власності дає підстави для кількох висновків. По-перше, вони за своєю сутністю є публічно-правовими, а не приватноправовими. По-друге, загальні способи захисту права інтелектуальної власності, передбачені ст. 16 ЦК України, до якої відсилає ст. ст. 432 ЦК України, не диференційовані і не адаптовані стосовно відносин інтелектуальної власності. Внаслідок цього (точніше, мабуть, внаслідок особливостей згаданої вище вітчизняної концепції щодо співвідношення права власності та права інтелектуальної власності) більшість (якщо не всі) загальних способів захисту прав інтелектуальної власності за їхньою сутністю є зобов'язально-правовими, що дозволяє забезпечити захист прав творця та інших уповноважених осіб лише у відносних правовідносинах.

Враховуючи зазначену обставину, здається доцільним формування концепції речево-правового захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, виходимо з того, що з метою запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів суд має право заборонити відповідачеві чи іншій особі вчиняти певні дії. Для цього необхідна наявність таких умов: 1) існують достатні підстави вважати, що дана особа є порушником права інтелектуальної власності; 2) зазначені дії стосуються виробництва, відтворення, розповсюдження, вико-

ристання, а також транспортування, збереження або володіння виробів (товару); 3) щодо яких є достатні підстави вважати їх контрафактними; 4) зазначені дії вчиняються з метою випуску в цивільний оборот цих контрафактних виробів (товарів). За своєю сутністю це прогібіторний позов, передбачений ч. 2 ст. 386 ЦК України.

Варто також зазначити, що у випадках, коли порушення права інтелектуальної власності стосується майнових прав його суб'єкта на певну річ, тобто, певний матеріальний об'єкт (носіє), у якій виражений результат інтелектуальної, творчої діяльності (рукопис, картина, скульптура, плівку із аудіо чи відеозаписом, носії цифрової інформації тощо) для їхнього захисту можуть бути використані способи захисту права власності, встановлені главою 29 ЦК, зокрема, подано віндикаційний чи негаторний позов.

У перспективі було б доцільним поширення речово-правового захисту на права інтелектуальної власності, що відповідало б, на нашу думку, загальним тенденціям, які складаються у цій сфері. Звісно, не йдеться про пряме застосування норм, скажімо, про повернення майна з чужого незаконного володіння до об'єктів прав інтелектуальної власності (ст. 387 ЦК України), однак засади такого захисту, наслідки такого позову, передбачені нормами глави 29 ЦК України, тощо можуть бути використані, на наш погляд, обгрунтовано і бути досить ефективними. Але це тема вже іншої дискусії.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Є.О. Харитонова– Х. : Одісей, 2006. – 1200 с.

Яворська Олександра Степанівна

*д.ю.н., професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету ім. Івана Франка*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ

З 1 липня 2015 року набув чинності Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [1]. Хоча відчутних змін від вступу Закону в дію ніхто не відчув, оскільки відповідно до його ст. 13 – Прикінцеві та перехідні положення часом змін визначено 1 липня 2016 року. Адже відповідно до п. 5 у разі, якщо протягом одного року з дати набрання чинності Законом співвласники